

ФОРМИ ЗДІЙСНЕННЯ НАРОДОВЛАДДІЯ В УКРАЇНІ

Літвяков Едуард Михайлович

*студент II курсу факультету права, гуманітарних і соціальних наук
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

Демократична держава в першу чергу характеризується наявністю в її народі прав впливати на її політичне і суспільне життя, інакше кажучи при наявності високого рівня народовладдя.

Під народовладдям розуміється широка й активна участь громадян в управлінні справами держави і суспільства та створення найсприятливіших умов для надання всієї повноти влади народу. Вказана тема вже була розглянута у працях таких учених, як Погорілка В. Ф., Федоренка В. Л., Шипілова Л. М., Юрія М.Ф. та ін. Проте зважаючи на сучасний розвиток подій, намаганням України поповнити ряди передових, правових розвинутих держав, а також розвитком правової культури у суспільстві, є необхідним ще раз дослідити основні аспекти теми народовладдя. Для цього слід виконати такі завдання: розкрити основні аспекти поняття «народовладдя»; дослідити форми народовладдя, у тому числі в українському законодавстві.

Поняття «народовладдя» розглядається як суспільно-політичне явище, правовим вираженням якого є юридична категорія демократії, яка в свою чергу розглядається як категорія, насамперед, соціальна, оскільки вона не може бути реалізованою поза суспільними відносинами і категорія політична, бо об'єктивно зав'язана на таких явищах як влада, політика, політичний режим, політичний світогляд, рух тощо [4, ст. 95].

Загалом, у законодавстві України закріплено дві форми здійснення народовладдя – безпосередня (безпосередня демократія) і за допомогою вибраних представників (представницька демократія). Стаття 5 Конституції України зазначає, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Він здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та місцевого самоврядування.

Безпосередня демократія – це форма народовладдя, що передбачає прийняття владних рішень безпосередньо самим народом в особі населення виборчих округів, колективів, територіальних та галузевих соціальних спільнот тощо [5, с. 97]. Існує багато форм безпосередньої демократії, як вибори, референдуми, мирні збори, мітинги, походи і демонстрації,

референдні ініціативи, звернення, народні обговорення. Проте законодавство України прямо закріплює лише вибори і референдум (ст. 69 Конституції України). Вибори – найдавніша і найпоширеніша форма безпосередньої демократії, яка визначається як процедура формування державного органу або надання повноважень посадовій особі, що здійснюється шляхом голосування [5, с. 106]. Залежно від органу, який обирається на виборах, вони бувають парламентські (тобто вибори народних депутатів України), президентські, вибори до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, вибори депутатів місцевих рад, сільських, селищних та міських голів. До головних функцій виборів можна віднести такі:

- артикуляція інтересів різних соціальних груп;
- мирне вирішення конфлікту між політичними акторами, що претендують на владу;
- легітимація структур влади;
- політична соціалізація і мобілізація громадян [6].

Формат проведення виборів залежить від виборчої системи. Виборча система – один з елементів політичної системи суспільства, що тісно пов'язаний з партійною системою і уособлює в собі принцип організації виборчих округів у поєднанні з порядком визначення результатів виборів, встановлені в об'єктивному виборчому праві. Існує три основних види виборчих систем – мажоритарна, пропорційна, змішана. Мажоритарна та, за якої обраним по виборчому округу вважається той кандидат, що отримав установлену більшість голосів. Пропорційна та, яка використовується лише для формування колегіального органу, то при її застосуванні, відбувається розподіл мандатів між партіями або їх блоками, які уособлені в списках кандидатів, що їх представляють, залежно від отриманої кількості голосів. **Змішана виборча система**, яка поєднує елементи мажоритарної і пропорційної систем, тобто, наприклад одна частина парламенту обирається за мажоритарною системою, а друга частина – за пропорційною.

В Україні всі ці три типи виборів регулює Виборчий кодекс України, який набув чинності 1 січня 2020 року. Відповідно до вказаного кодексу вибори Президента та міських голів депутатів сільської, селищної, міської ради (територіальних громад з кількістю виборців до 10 тисяч) проводяться за мажоритарною системою, вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, районних у місті рад, а також депутатів міських, сільських, селищних рад (територіальних громад з кількістю виборців 10 тисяч і більше) проводяться за системою пропорційного представництва, у той же час на виборах сільського, селищного та міського голови в містах із кількістю виборців до 75 тисяч передбачена мажоритарна виборча система відносної більшості в єдиному одномандатному окрузі.

Другою за поширеністю але не менш важливою формою безпосередньої демократії є референдум, який являє собою спосіб прийняття громадянами України шляхом голосування законів України, інших рішень з важливих питань загальнодержавного і місцевого значення. На відміну від інших форм безпосереднього народовладдя саме референдум дозволяє надати волі народу безпосереднього державно-правового характеру.

Проаналізувавши законодавство України можна виділити такі основні критерії за якими проводиться класифікація референдумів на такі типи:

1) за територіальністю референдуму його можна поділити на всеукраїнський (національний) і місцевий [2];

2) за предметом, тобто за змістом питань, винесених на всенародне голосування, референдуми поділяються на конституційні і законодавчі;

3) за ознаками референдуми поділяються на обов'язкові і факультативні;

4) за юридичною силою рішень і політико-правовими наслідками референдуму – на імперативні (обов'язкові) й консультативний (дорадчі);

5) за часом проведення референдуму;

6) за суб'єктами ініціювання референдуму;

7) референдум також розмежовують і за, конструкцією питань, що виносяться на всенародне голосування, референдуми розмежовуються на прості та складні.

Представницька демократія історично виникла набагато пізніше за безпосередню. Її суть полягає в тому, що народ шляхом безпосереднього волевиявлення через вибори формує персональний склад виборних органів та, опосередковано, похідних від них, яким надає можливість протягом обмеженого часу здійснювати визначені конституцією владні повноваження від імені народу [6, ст. 79].

Носіями представницької демократії є перш за все парламенти, місцеві представницькі органи, установчі збори тощо [7, с. 135]. Представники народу, депутати – це представники народу, яким притаманна певна компетентність, оперативність і відповідальність перед виборцями, на відміну від самих виборців. Ця відповідальність забезпечується перш за все правом відкликання депутатів представницьких органів їхніми виборцями.

Необхідність представницької демократії полягає у тому, що великі соціальні спільності, які переросли з рамок роду та племені в державу, не можуть приймати переважну кількість своїх владних рішень шляхом безпосередньої участі всієї громади. Саме для того щоб зберегти демократичний характер прийняття багатьох важливих для всього суспільства владних рішень, суспільство виробило демократичний

механізм представницького характеру. Цей механізм зберігає такі риси демократії, як виборність, підпорядкування меншості більшості, дискусійність у ході прийняття рішень та гласність. Крім того, представницьким органам влади, притаманні також такі риси, як відповідальність перед виборцями за прийняті рішення, оперативність їх прийняття та компетентність [8, с. 113].

Свій прояв представницька демократія знаходить у парламентаризмі, верховенстві парламенту при традиційному поділі державної влади на законодавчу, виконавчу та судову [8, с. 113]. При цьому необхідність верховенства цього державного органу обумовлюється перш за все тим, що інакше неможливо забезпечити верховенство закону, а отже, і самого права.

Отже, народовладдя розглядається як суспільно-політичне явище, правовим вираженням якого є юридична категорія демократії. Існує дві форми здійснення народовладдя – безпосередня (безпосередня демократія) і за допомогою вибраних представників (представницька демократія). Безпосередня демократія – це форма народовладдя, що передбачає прийняття владних рішень безпосередньо самим народом в особі населення виборчих округів, колективів, територіальних та галузевих соціальних спільнот тощо. Законодавство України прямо закріплює лише вибори і референдум. Представницька демократія історично виникла набагато пізніше за безпосередню. Її суть полягає в тому, що народ шляхом безпосереднього волевиявлення через вибори формує персональний склад виборних органів та, опосередковано, похідних від них, яким надає можливість протягом обмеженого часу здійснювати визначені конституцією владні повноваження від імені народу. Свій прояв представницька демократія знаходить у парламентаризмі, верховенстві парламенту при традиційному поділі державної влади на законодавчу, виконавчу та судову.

Література:

1. Виборчий кодекс України від 15.03.2022 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2020. № № 7, 8, 9. Ст. 48.
2. Закон України Про місцеве самоврядування в Україні від 10.10.2022 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1997. № 24. Ст. 170.
3. Конституція України від 01.01.2020 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Ключковський Ю. Б. Форми народовладдя в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Юридичний журнал «Право України»*. 2019. № 10. С. 95-112.

5. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Референдне право України : навч. посібник. Київ : Видавництво «Ліра», 2009. 366 с.

6. Придачук О. А. Представницьке народовладдя в контексті правової охорони конституції України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2014. Вип. 11. С. 79-82.

7. Шипілов Л. М. Народовладдя як основа демократичної держави : монографія. Харків : Видавництво «ФІНН», 2009. 216 с.

8. Щедрова Г.П., Барановський Ф.В., Новакова О.В., Пашина Н.П. та ін. *Основи політології* : навчальний посібник. Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2005. 170 с.

9. Юрій М.Ф. *Політологія* : навчальний посібник. Київ : Видавництво «Дакор», 2006. 416 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-277-0-10>

НОВИЗНА ЮРИДИЧНОГО НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Митрофанов Ігор Іванович

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук

*Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

Наукова новизна є необхідним компонентом наукового юридичного дослідження, невід'ємною його частиною. Крім того, що визнається суттєвим для юриста-дослідника, який дотримується юридико-позитивістської концепції пізнання державно-правових явищ, вимоги наукової новизни встановлені для дисертаційних робіт (кваліфікаційних наукових праць) на здобуття наукового ступеня доктора наук і доктора філософії. Тому слід орієнтуватися на критерії юридичних наукових знань, що відрізняють їх від знань, що отримані під час проведення нового юридичного наукового дослідження.

Такими критеріями є: 1) раціональність, яка пов'язана із з'ясовністю отриманих висновків і пропозицій, взаємозв'язком з попередніми дослідженнями, перспективністю подальших досліджень, предметністю тощо; 2) об'єктивність (вірогідність, істинність), що полягає у встановленні справжньої волі законотворця й учасників (сторін) договору, що базується на відомостях, які можна перевірити, в системності, всебічності